

## QUAESTIO IV.

*De divina providentia* (1).

**ORDO ET SERIES RERUM.** Deus creaturas omnes propter suam bonitatem in esse produxit, non quod ex processione et exitu creaturarum ab ipso aliquid suae bonitati acquireret; sed quatenus eam communicando aliis per creationem, res ab ipso effectae essent participationes et similitudines divinarum perfectionum, quas patefacerent exterius, et sic divinam gloriam enarrarent. Unde creaturae differentes inter se numero, specie, et perfectionibus, licet sint diversae participationes divinae bonitatis, quam omnes deficienter et secundum differentes gradus referunt; nihilominus omnes ordinantur ad divinam bonitatem tamquam ad communem finem, ideoque omnes quamdam unitatem habent ex communitate finis enatam, quae dici solet unitas ordinis et colligationis. Ergo in creaturis divinam bonitatem participantibus, non solum invenitur bonum quantum ad substantiam earum, prout unaquaeque separatim considerata bonitatem habet; verum etiam quantum ad ordinem earum in finem, et praecipue in finem ultimum, qui est bonitas divina. Cum autem omne bonum, quod in creaturis viget, productum sit a Deo, qui est agens per intellectum, et in quo est exemplar et ratio cuiuslibet effectus, consequenter in mente divina debet praeesistere idea et ratio ordinis rerum in finem, ideoque providentia, quae definiri solet: *Ratio ordinandorum in finem*, vel iuxta Boetium: *Divina ratio in summo omnium principe constituta, quae cuncta disponit* (2). Dispositio autem, uti notat S. Thomas, sumi potest tum pro ratione ordinis rerum ad finem, tum pro ratione ordinis partium in toto (3).

Verum enim cum Deus operetur ad extra per intellectum, adiecta voluntate et potentia, quia in eo intellectus est dirigens, voluntas est imperans, potentia est exsequens; inde est quod in actuali ordinatione rerum ad proprios et ad communem finem, innuatur actio divina, prout ponit aliquid ad extra, nempe prout est virtualiter transiens, et in hoc sensu ordinatione rerum in finem dici solet gubernatio, administratio, directio, procuratio, quae distinguitur ab idea seu ratione

(1) De providentia Dei pertractat S. THOMAS, I p. q. 22; *Contra gent.* lib. III, cap. LXIV; *QQ. DD. De ver.* q. 5.

(2) BOET. *De consol.* lib. IV, prosa 6.

(3) Cf. S. THOM. I p. q. 22, a. 1.

ordinis rerum in finem, tamquam effectus, qui contingit in tempore a causa, quae est aeterna. Nos autem utimur nomine providentiae ad indicandum utrumque, quia per effectum cognoscimus causam; unde nomen providentiae sumitur a nobis non solum pressiori sensu prout denotat *rationem ordinis*, sed etiam sensu latiori, quatenus importat *exsecutionem ordinis*, quae proprio nomine dicitur gubernatio: «Ad providentiae curam, ait Aquinas, duo pertinent, scilicet ratio ordinis, quae dicitur providentia et dispositio; et exsecutio ordinis, quae dicitur gubernatio. Quorum primum est aeternum; secundum temporale» (1).

Providentia ergo, si in Deo spectatur, est ipsa divina actio identificata cum divina essentia, qua Deus ordinem rerum creandarum in finem concepit et praefinivit, ideoque secundum rem non differt ab actione creativa; si vero spectatur in rebus a Deo effectis, non solum differt a creatione, sed etiam plures effectus inter se distinctos complectitur, quatenus ad Dei providentiam spectat res semel creatas dirigere ad finem, easque iugiter conservare in esse, et in earumdem actiones influere secundum naturam cuiusque creati agentis et causae particularis. Quare de divina providentia agentes, tractabimus tum de divina gubernatione generatim, tum de rerum conservatione, tum de cooperatione divina in omnibus actionibus creaturarum.

## ARTICULUS I.

## UTRUM DEUS SUA PROVIDENTIA RES GUBERNET.

**QUAESTIO DEFINITUR.** Cum intellectus noster divinas perfectiones operationesque cognoscere nequeat, nisi per effectus visibiles, nempe per creaturas corporales; ex elegant et imperfectissimo ordine, qui efflorescit in rebus mundanis, quique constituit maximum bonum rerum, elevatur ad concludendum, non solum Deum existere, sed etiam mundum infinita Dei sapientia gubernari ac regi. Hinc omnes, qui tuentur, mundum fuisse a Deo conditum ex nihilo, defendunt una, Deum omnia gubernare et dirigere in proprium cuiusque rei, et in communem totius universitatis finem, ideoque haec veritas est immediatum et evidens consecrarium creationis a Deo effectae. Nihilominus peculiaris quaestio de divina prudentia instituitur, tum ad coarguendos in propria forma philosophos illos, qui stultissime blaterant, omnia in hoc mundo casu ac temere contingere, et non ex intentione alicuius agentis intellectivi ordinantis res ad suos fines, tum vel maxime ut propria ratio ac perfectio divinae providentiae decla-

(1) *Sum. theol.* loc. cit. ad 2.



retur, et simul appareat differentia, quae longissime separat agentia creata, quae per intellectum ordinant propria opera ad finem, a primo et universali principio rerum, quod, dirigendo creaturas in finem, omnia operatur propter suam infinitam bonitatem.

**Philosophi divinam providentiam negantes.** Cum providentia respiciat ordinem rerum ad finem, consequenter omnes philosophi, qui negant causam finalem, inficiantur etiam divinam providentiam. Iam vero positio veterum negantium causam finalem, fuit duplex. Quidam enim, uti monuimus, ad explicandam originem rerum, admiserunt dumtaxat causas materiales, ideoque cum non ponerent causam agentem, conati sunt e medio tollere etiam causam finalem, quae non causat, nisi in quantum movet causam efficientem. Alii autem, licet admiserint, praeter causas materiales, etiam causam efficientem; tamen eo quod adstruebant, causas efficientes operari ex necessitate naturae et non per intellectum et voluntatem, de causa finali nihil dixerunt, et omnia decernebant, procedere ex necessitate causarum praecedentium, sive materiae sive agentis.

Stoici ex adverso tametsi Dei providentiam non negaverint, tamen tuiti sunt, Deum solummodo curam et administrationem gerere rerum excellentiorum, non vero rerum minimarum et ignobiliorum, quam indignam Deo profitebantur. His accedunt Averrois et Rabi Moises, quorum primus docuit, providentiam non esse de individuis, et de iis quae in hoc mundo inferiori existunt; secundus autem tuitus est, solummodo incorruptibilia singulariter subiacere providentiae; corruptibilia vero non secundum individua, sed secundum species, quia secundum species incorruptibilia sunt, licet a corruptibilium censu memoratus Auctor exceperit homines, propter perfectionem et nobilitatem intellectus, quam ipsi participant (1).

Recentes osores divinae providentiae dividuntur in Fatalistas et Deistas, quorum primi Deum esse negantes, et materiam dumtaxat admittentes, omnia quae in hoc mundo contingunt, repetenda esse censent vel ex temeritate et casu, vel ex necessaria evolutione materiae; secundi vero, cum Deum necessitate naturae agentem inducant, consequenter divinam providentiam in mundi administratione et procuratione e medio tollunt. His divinae providentiae subversoribus adiungendus est Cudwort, qui Stoicorum sententiam quae Deo attribuit solummodo curam et gubernationem quarumdam rerum praestantiorum, iterum in scenam reduxit. Sic recentes philosophi in media luce Religionis christianae contra divinam providentiam revocarunt pene ad verbum veterum Materialistarum, Fatalistarum, et Ethnicorum errores. Ad vindicandam ergo contra memoratos absurdosque huiusmodi errores Dei providentiam, sequentem propositionem statuimus.

(1) Cf. S. THOM. I p. q. 22, a. 2.

## PROPOSITIO.

*Deus providentia sua omnes res a se conditas gubernat non solum in communi, sed etiam in particulari, secundum cuiusque rei dignitatem et perfectionem, ita ut hominem speciali procuratione prosequatur, ac regat.*

**Prob. 1.<sup>a</sup> pars. Arg. 1.<sup>um</sup>** Quando aliqua ordinantur in finem, omnia debent subiacere dispositioni illius agentis, ad quod principaliter pertinet ille finis. Iam vero omnia a Deo ordinata sunt ad suam bonitatem tamquam ad finem, quia Deus propter suam bonitatem creaturas in esse produxit. Ergo Deus, ad quem illa bonitas pertinet ut substantialiter habita, intellecta et amata, debet necessario omnes res gubernare ac regere. Propositio maior illustratur a S. Thoma duplici exemplo, quorum primum ducitur ab ordine, qui apparet in exercitu. Omnes quippe partes exercitus, et omnium opera ordinantur ad bonum ducis, quod est victoria, sicut in ultimum finem, et ideo ad ducem pertinet, totum exercitum regere ac gubernare. Secundum exemplum sumitur ab illa arte, quae versatur circa finem. Siquidem ars, quae est de fine, imperat et dat leges arti, quae est de iis, quae sunt ad finem, sicut civilis militari, et militaris equestri, et gubernatoria navifactivae.

**Arg. 2.<sup>um</sup>** Quicumque aliquod opus molitur propter finem, utitur illo ad finem. Iam vero Deus omnes creaturas ex nihilo condidit propter suam bonitatem, quae est eius finis. Ergo Deus utitur omnibus creaturis eas dirigendo ad finem suae bonitatis. Dirigere autem creaturas ad finem est, eas sua providentia gubernare. Ergo Deus omnia per suam providentiam moderatur ac gubernat. Nimirum Deus utpote artifex sapientissimus omnia propter finem in esse produxit. Atqui artificis sapientis est disponere et ordinare ad finem ea, quae propter finem effecit. Ergo Deus sua providentia res omnes creatas gubernat, et ad finem dirigit.

**Arg. 3.<sup>um</sup>** Cum omnia bona, quae sunt in mundo, sint bona participata, cuncta dependent a Deo tamquam a causa efficiente, qui communicavit suam bonitatem rebus a seipso diversis. Atqui illud, quod est maxime bonum in rebus creatis, est bonum ordinis in quo consistit expleta et absoluta rerum perfectio. Ergo ordo, qui splendet in rebus, dependet a Deo, a quo rebus impositus est, ideoque Deus omnia suo intellectu et voluntate gubernat seu dirigit ad finem. Haec argumentandi ratio potest ulterius evolvi et confirmari ex eo quod in mundo splendet admirabilis luculentusque ordo in tanta rerum varietate et vicissitudine, in tanta contrariorum agentium pugna, ita ut creaturae irrationales semper operari conspiciantur propter determinatum finem, licet ipsae finem cognoscere nequeant. Atqui haec



omnia manifeste patefaciunt, supremam aliquam intelligentiam a qua creaturae dependent et cuius imperio omnia parent et nutibus temperantur. Ergo Deus est omnium gubernator et rector per suam intelligentiam: « Impossibile est, ait Aquinas, aliqua contraria et dissonantia in unum ordinem concordare semper vel pluries, nisi alicuius gubernatione, ex qua omnibus et singulis tribuitur, ut ad certum finem tendant; sed in mundo videmus res diversarum naturarum in unum ordinem concordare, non ut raro et a casu, sed ut semper vel in maiori parte. Oportet ergo, esse aliquid cuius providentia mundus gubernetur; et hoc dicimus Deum » (1).

Prob. 2.<sup>a</sup> pars, nempe omnes et singulas creaturas esse subiectas divinae gubernationi. Equidem cum omne agens operetur propter finem, tantumdem in Deo se extendit ordinatio effectuum in finem, quantum se extendit causalitas primi agentis et causae universalis. Iam vero causalitas Dei, qui est universalis causa omnium quocumque modo participantium rationem entis, se porrigit ad omnia entia non solum quantum ad principia speciei, verum etiam quantum ad principia individualia tum incorruptibilium tum etiam corruptibilium. Ergo omnia quae habent quocumque modo esse, ordinata sunt in finem a Deo, tum in communi et quoad species, tum in particulari et quoad individua. Propositio maior perspicua fit consideranti, quod si in operibus alicuius agentis aliquando reperitur aliquid non ordinatum ad finem, hoc exinde ortum habet, quia effectus ille procedit ex alia causa praeter intentionem agentis, quod in Deo contingere nequit, cum relate ad Deum nihil evenire possit casu in rebus.

Arg. 2.<sup>um</sup> Cum Deus sit agens per intellectum et voluntatem, omnia efficit secundum quod sunt in divina arte seu in suis ideis, quae repraesentant res non solum in communi, sed etiam secundum omnes cuiusque rei differentias et determinationes sive specificas sive individuales. Atqui omnia artificiata subduntur ordini artis secundum quod sunt in arte. Ergo omnes res subiacent ordini divinae providentiae, ideoque a Deo gubernantur, tum secundum species, tum secundum individua. Hoc illustrari confirmarique potest ex eo quod, si Deus solummodo in communi curam haberet de rebus easque non provideret et administraret in particulari, omnes eventus particulares, operationes, mutationesque, quae in rebus contingerent, essent Deo fortitae et casuales. Atqui hoc est maxime absurdum pro intelligentia infinite perfecta, cui nihil potest esse fortuitum. Ergo divina providentia omnibus prospicit, omniaque administrat eodem pacto ac Deus est omnium effector et finis, nempe secundum ultimas cuiusque rei differentias, perfectiones et determinationes.

(1) *Contra gent.* lib. I, cap. XIII; cf. quae diximus de probatione existentiae Dei ducta ex ordine mundi, pag. 23, et de origine mundi, pag. 290.

Verum enim licet divina providentia singularum rerum bono prospiciat in particulari, tamen hoc non impedit, quominus in divina rerum gubernatione bonum, quod ad communitatem spectat, anteferatur bono, quod est alicuius individui particularis, cum primum sit praestantius nobilisque secundo, ideoque secundum ordinetur ad primum. En quomodo perbelle hoc explanatur a S. Thoma: « Providentia Dei qua res gubernat, est similis providentiae qua paterfamilias gubernat domum, et rex civitatem aut regnum; in quibus gubernationibus hoc est commune, quod bonum commune est eminentius, quam bonum singulare; sicut bonum gentis est eminentius, quam civitatis, vel familiae, vel personae, ut habetur in principio *Ethic.* cap. II, in fine. Unde quilibet provisor plus attendit, quid communitati conveniat, si sapienter gubernat, quam quid conveniat uni tantum » (1).

Quare aliud est, quod in sapienti providentia et gubernatione bonum communitatis anteferatur bono singulorum individuorum, et aliud est, quod nulla ratio et cura habeatur bonorum, quae spectant ad individua. Primum est verissimum et viget perfectissime in divina providentia et rerum a Deo conditarum procuracione: alterum est omnino falsum, quia impossibile foret prospicere bono communitatis, si nulla cura haberetur bonorum et utilitatum ad individua spectantium. Hoc evidentiarius fiet si animo reputemus, duplicem providendi modum secundum res provisae considerari posse. Quaedam enim providentur propter se; quaedam e contrario providentur propter alia. In universo enim providentur propter se ea omnia, in quibus essentialiter consistit perfectio universi, et haec perpetuitatem habent eodem pacto ac est perpetuum universum. Quae autem non sunt perpetua, non providentur nisi propter alia, ad quorum perpetuitatem ordinantur. Sic in rebus corruptibilibus quae non sunt perpetuae secundum individua, sed perpetuitatem habere possunt secundum speciem, solummodo species sunt provisae propter se; individua vero sunt provisae propter perpetuum esse speciei conservandum (2); et sic paratur via ad ultimam propositionis partem probandam.

Prob. 3.<sup>a</sup> pars, nempe quod providentia Dei in administratione rerum visibilium speciali modo habet curam creaturae rationalis, seu hominis. Siquidem divina providentia, quae perfectissima et ordinatissima est utpote identificata cum divina essentia, intellectu, et voluntate, debet res administrare ac regere secundum cuiusque rei conditionem et nobilitatem, et secundum ordinem finium, quo res tenentur inter se colligatae. Iam vero creatura rationalis nobilior excellentiorque est qualibet creatura irrationali, et in ordine finium ipsa est finis proximus omnium creaturarum ratione carentium; nam omnia

(1) *QQ. DD. De ver.* q. 5, a. 3.

(2) Cf. S. THOM. loc. cit.



in mundo visibili ordinantur ad hominis perfectionem et bonum, nempe ut ipsum adiuvent ad Deum cognoscendum, amandum et laudandum, et sic ad perpetuam beatitatem consequendam. Ergo Deus sua providentia specialem curam habet hominis. Unde, spectatis diversis creaturis, secundum quod ex diversitate propriarum naturarum diversum ordinem dicunt ad Dei providentiam, homines providentur per se, creaturae autem irrationales providentur propter homines. Hoc evidentissime apparet in ipsa universitate rerum visibilium, in qua entia imperfectiora manifeste ordinantur ad commodum et utilitatem entium nobiliorum, et omnia tandem sunt propter hominem, qui merito dicitur rex et imperator universi visibilis.

**Arg. 2.<sup>um</sup>** Quanto aliquid est propinquius primo principio, tanto perfectius sub ordine providentiae collocatur, sicut in familia liberi qui propinquiore sunt patrifamilias, quam servi et animalia, maiori cura administrantur, quam ceterae partes familiae. Atqui entia rationalia prae irrationalibus propinquiora sunt primo rerum principio, cum participant de perfectionibus substantiarum spiritualium, quae propter intellectum et voluntatem dicuntur Dei similitudines per modum imaginis. Ergo Deus speciali quodam et perfectiori modo per suam providentiam gubernat ac regit homines, qui a divina providentia non solum consequuntur, quod sint provisi, sed etiam quod provideant; nam secus ac ceterae creaturae habent electionem suorum actuum, quae omnino necessaria est ad providentiam, cum providentia respiciat ordinem mediorum ad finem.

**Arg. 3.<sup>um</sup>** quod desumitur ex iis quae ultimo loco dicta sunt in superiori ratione. Homines quippe, praeter alias perfectiones, quas communes habent cum creaturis irrationalibus, hoc habent sibi proprium, quod sint liberi arbitrii, et ordinare possint suos actus ad finem; et consequenter non solum a Deo consequuntur ut sint provisi, sed etiam ut provideant. Atqui haec peculiaris et praestantissima perfectio hominis, per quam capax est meriti vel demeriti, virtutis vel vitii subiacet ordini divinae providentiae. Ergo Deus speciali modo sua providentia temperat ac gubernat hominem in suis actibus liberis et ad ordinem moralem pertinentibus.

**Evol. arg.** Ut propositio minor, in qua residet vis argumenti, rite intelligatur, notanda est cum Doctore Angelico differentia, quae intercedit inter providentiam, quae in Deo est per essentiam, et providentiam, quae est in homine per participationem. Deus quippe, qui est providens per essentiam, ipsemet est sicut providentiae finis, et cum providentia fiat secundum regulam finis, quia respicit ordinem ad finem, Deus habet regulam providentiae sibi coniunctam; unde impossibile est, ut ex parte ipsius incidere possit aliquis defectus in provisis ab ipso. Ex adverso homo, cuius providentia est participata, non est finis suae providentiae, sed in alium finem ordinatur, nempe

ad Deum; ideoque ordinatur secundum quod ex divina regula sortitur rectitudinem suae providentiae: unde in providentia hominis potest esse defectus tum ex parte provisorum, tum ex parte providentis; ita tamen, ut ordo providentiae humanae eo firmiorem rectitudinem habeat, quo magis inhaeret regulae primi providentis. Cum ergo homo possit deficere in suis actibus, quorum est causa et dominus, eius defectus habet rationem culpae, quae in aliis creaturis adesse nequit. Iam vero anima humana, a qua est radix humanorum actuum, est incorruptibilis in sua singularitate, ideoque est provisa propter se, et consequenter defectus, qui contingunt in suis actibus, ordinantur in poenam secundum quod ipsi competit, et non secundum quod ad alia ordinatur. Unde humani actus cadunt sub divina providentia, et eorum defectus ordinantur secundum quod competit iisdem, et non solum secundum quod competit aliis; et sic peccatum hominis ordinatur a Deo in bonum ipsius, quatenus vel post peccatum resurgens humilior redditur; vel saltem in bonum, quod in ipso peragitur per divinam iustitiam, dum punitur pro peccato (1).

**Conclusio et summa quaestionis.** Ex his quae proxime a nobis disputata sunt, patet 1), Deum, qui est omnium et singulorum entium primum principium et ultimus finis, omnes creaturas sive materiales sive spirituales sua sapientissima providentia gubernare, non solum generatim et secundum species, sed in particulari et secundum individua cuiuslibet speciei. Patet 2), individua materialia et corruptibilia in divina gubernatione ordinari ad bonum et conservationem speciei, quae perpetuitatem habet in continuo individuorum ortu et interitu seu in generatione et corruptione singularium; unde merito species dicuntur provideri per se, et individua per ordinem ad alia. Patet 3), substantias spirituales, inter quas est homo, qui ratione suae formae participat de substantiis spiritualibus, provideri modo quodam nobiliori et praestantiori, quia Deus non solum curam habet talium entium quatenus ordinantur in finem, sed etiam quatenus ipsa se ordinant, ideoque quatenus participant ipsam divinam perfectionem, quae dicitur providentia; et consequenter quatenus eorum actus sunt moraliter boni vel mali, prout ad regulam finis exiguntur vel ab ea deficiunt. Hinc entia rationalia reguntur legibus, praeceptis, consiliis, adhortationibus, comminationibus praemiis et poenis.

Quod si quis quaerat, an Deus immediate vel mediate provideat omnibus rebus, quae ab ipso gubernantur, cum distinctione respondendum erit. Cum enim in providentia seu in ordinatione rerum ad finem, duo distinguenda sint, nimirum ratio ordinis, et executio eiusdem; quantum ad rationem ordinis omnino affirmandum est, Deum omnibus et singulis rebus immediate providere, cum in divino intel-

(1) Cf. S. THOM. QQ. DD. De ver. q. 5, a. 5.



lectu adsit ratio omnium rerum etiam minimarum. Quantum autem ad ordinis executionem, Deus non omnibus immediate providet, quia utitur superioribus ad gubernationem inferiorum. Hic rerum delectus sic dilucide proponitur a S. Thoma: « Ad providentiam duo pertinent; scilicet ratio ordinis rerum provisarum in finem, et executio huius ordinis, quae gubernatio dicitur. Quantum igitur ad primum horum, Deus immediate omnibus providet; quia in suo intellectu habet rationem omnium etiam minimorum, et quascumque causas aliquibus effectibus praefecit, dedit eis virtutem ad illos effectus producendos. Unde oportet quod ordinem illorum effectuum in sua ratione praehabuerit. Quantum autem ad secundum, sunt aliqua media divinae providentiae; quia inferiora gubernat per superiora, non propter defectum suae virtutis, sed propter abundantiam suae bonitatis, ut dignitatem causalitatis etiam creaturis communicet » (1).

## SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

**Oppon. 1.<sup>o</sup>** Providentia versatur circa res actu existentes in tempore, ideoque est temporalis. Atqui quidquid est in Deo est aeternum. Ergo in Deo non est providentia.

**Resp. Dist. mai.** Providentia versatur circa res actu existentes, si nomine providentiae intelligitur ordinis executio seu gubernatio, *Conc.* Si nomine providentiae intelligitur ipsa ratio ordinis rerum in finem, *Neg. Contradist. min.* Quidquid est in Deo est aeternum, si spectatur per ordinem ad effectum seu quatenus infert effectum, *Neg.* Si spectatur in se, *Conc.* et *Neg. cons.* Solutio patet ex iis, quae superius tradita sunt; nam ad providentiae curam duo spectant, idest ratio ordinis, quae dicitur providentia et dispositio, et ordinis executio, quae dicitur gubernatio. Primum est aeternum; alterum est temporale. Aliis verbis, actus divini intellectus et actus divinae voluntatis, quo Deus creaturas ordinat ad proprios fines, si consideratur in se, est aeternus, si consideratur prout est virtualiter transiens et actu producit effectum in creaturis, idest ex parte effectus est temporalis.

**Oppon. 2.<sup>o</sup>** In Deo nulla potest admitti compositio. Atqui providentia includit actum intellectus et voluntatis, ideoque est aliquid compositum. Ergo in Deo non est providentia.

**Resp. Dist. mai.** In Deo nulla potest admitti compositio realis, *Conc.* Nulla potest admitti compositio secundum rationem intelligibilem, *Neg. Dist. min.* Providentia includit actum intellectus et voluntatis, idest providentia, quae est in intellectu praesupponit voluntatem finis, *Conc.* Idest ex aequo respicit voluntatem et intellectum, *Neg.* et *Neg. cons.*

(1) I p. q. 22, a. 3.

**Explico.** Cum intellectus noster propter suam in intelligendo imperfectionem simplicia et incomposita intelligat composite, per diversos multiplicesque conceptus apprehendit divinas perfectiones et divina attributa, quae in re sunt unum et idem cum simplicissima Dei essentia. Sic per diversas species intelligit actum divini intellectus et divinae voluntatis. Hoc autem non importat compositionem in Deo, sed in nostro intellectu. Unde huic difficultati sic occurrit Aquinas: « Providentia est in intellectu, sed praesupponit voluntatem finis. Nullus enim praecipit de agendis propter finem, nisi velit finem. . . Et tamen si providentia ex aequali respiceret voluntatem et intellectum divinum, hoc esset absque detrimento divinae simplicitatis, cum voluntas et intellectus in Deo sint idem » (1).

**Oppon. 3.<sup>o</sup>** Si omnia gubernarentur divina providentia, nihil esset fortuitum in hoc mundo. Atqui plurima casu contingunt. Ergo non omnia subiacent Dei providentiae.

**Resp. Dist. mai.** Si omnia gubernarentur divina providentia, nihil esset in mundo fortuitum, relate ad causam primam et universalem, *Conc.* Nihil esset fortuitum in mundo respectu causarum particularium, *Neg. Contradist. min.* et *Neg. cons.*

**Explico.** Fortuitum et casuale illud dicitur, quod contingit praeter intentionem agentis. Iam vero nullus effectus potest effugere ordinem causae universalis, quae omnia cognoscit, et cuius actio a nullo alio agente potest praepediri; ideoque per ordinem ad Deum, qui est prima et universalis omnium causa, nihil dici potest fortuitum, cum omnia ex divina dispositione contingant. Contra ea effectus causae particularis potest impediri a contrariis agentibus, et ideo aliquid contingere potest, quod sit fortuitum per ordinem ad causam particularem, quia est praeter ordinem et intentionem illius causae; sed non praeter ordinem causae universalis, quia omnes actiones causarum particularium concluduntur sub ordine causae universalis, et consequenter omnia contingunt secundum providentiam et dispositionem causae universalis. Rem sic declarat S. Thomas: « Dicendum quod aliter est de causa universali, et de causa particulari. Ordinem enim causae particularis aliquid potest exire, non autem ordinem causae universalis. Non enim subducitur aliquid ab ordine causae particularis, nisi per aliquam aliam causam impediendam; sicut lignum impeditur a combustionem per actionem aquae. Unde, cum omnes causae particulares concludantur sub universali causa, impossibile est, aliquem effectum ordinem causae universalis effugere. In quantum igitur aliquis effectus ordinem alicuius causae particularis effugit, dicitur esse casuale vel fortuitum respectu causae particularis; sed respectu causae universalis a cuius ordine subtrahi non potest, dicitur esse provisum.

(1) I p. q. 22, a. 1 ad 3.